

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Resimlerinin İncelenmesi

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ümit Savaş TAŞKESEN¹, Mehmet Ali GENÇ², Serdar DANIŞ³

1 Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, ustaskesen@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3214-6170.

2 Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Anabilim Dalı, magenc@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6255-5218.

3 MEB Konya Bilim ve Sanat Merkezi Öğretmen, serdardanis33@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6635-6470.

Gönderilme Tarihi: 06.05.2022 Kabul Tarihi: 06.12.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.1113351

Atf: “Taşkesen, Ü. S., Genç, M. A., ve Daniş, S. (2023). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin resimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 52 (239), 2033-2052. DOI: 10.37669/milliegitim.1113351”

Öz

Otizmlı bireyler, genel olarak sosyal ilişkilerde ve insanlarla iletişimde zorluk yaşamaktadır. Bu bireyler için sanat, alternatif bir ifade aracı olabilmekte ve sanat sayesinde biçimler dünyası doğrudan anlatım sağlayabilmektedir. Otizmlı bireylerin dünyalarının yansımaları olan sanatsal ifadelerin anlaşılması eğitim açısından gerekli olmaktadır. Sanat eleştirisi sayesinde sanatın iç yüzü ortaya konmakta ve eserin anlaşılması kolaylaşmaktadır. Betimsel analiz şeklinde olan bu çalışmada otizmlı bireylerin resimleri incelenmiştir. Otizmlı bireylerin yapmış olduğu 115 resim uzman görüşüne sunulmuş ve yansıtmacı, anlatımcı, biçimci ve işlevsel sanat kuramları açısından genel bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca uzman görüşlerine göre en yüksek puanı alan bir resim, pedagojik sanat eleştirisinden faydalanılarak incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda otizmlı bireylerin resimlerinin yüksek bir farkla anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramına sahip oldukları görülmektedir. Anlatımcı/dışavurumcu kuramın ardından biçimci kuramda resimler oluşturdukları görülmektedir. Otizmlı bireylerin resimlerinin anlatımcı/dışavurumcu yapıda olması bu bireylerin sanatı bir ifade aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca resimlerin biçimci kuramda olması bu bireylerin anlatılarını belli biçimler içinde sunma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Pedagojik sanat eleştirisine göre yapılan değerlendirmede Otizmlı bireylerin resimlerinin anlatımcı/dışavurumcu olmanın yanında az da olsa biçimci-kuram özelliklerine sahip olması yönüyle başarılı olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: otizm, sanat, ifade aracı, resim inceleme

Examining Pictures of Individuals with Autism Spectrum Disorder

Abstract

Individuals with autism have difficulty in social relationships and communication with people in general. For these individuals, art can be an alternative means of expression, and the world of forms can provide direct expression thanks to art. Understanding the artistic expressions, which are the reflections of the worlds of individuals with autism, is necessary in terms of education. With art criticism, the interior of art is revealed and the work becomes easy to understand. In this study, which is in the form of descriptive analysis, pictures of individuals with autism were examined. A general evaluation was made in terms of reflective, expressive, formalist and functional art theories by presenting 115 paintings made by individuals with autism to expert opinion. In addition, a painting with the highest score according to expert opinions was examined by making use of pedagogical art criticism. As a result of this study, it is seen that individuals with autism whose paintings are examined have an Expressive theory of art with a high margin. It is seen that they create Formalist theory pictures following the Expressive theory. The Expressive nature of pictures of individuals with autism shows that these individuals use art as a means of Expression. In addition, the fact that the pictures are in the Formalist theory shows that these individuals tend to present them in certain forms. Clark's art critiqued painting shows that he has an Expressive art theory and a few Formalist theory features. This painting is considered successful because it represents the aforementioned art theories very well.

Keywords: autism, art, means of expression, picture review

Giriş

Özel gereksinim ve gelişimsel geriliklerinden dolayı özel olarak yapılandırılmış eğitim programları ve ortamlarına ihtiyaç duydukları için normal gelişim gösteren bireylere yönelik eğitim kurumlarının dışında kalan öğrenci gruplarından birisi de Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerdir. Bu bireylerin ihtiyaç duydukları eğitimi almaları ve en az kısıtlayıcı ortamda, toplum içinde aktif olarak yer almaları için OSB'li bireylerin özelliklerinin daha yakından bilinmesi ve desteklenmesi önemlidir. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) erken çocukluk döneminde, sosyal iletişim ve etkileşimi olumsuz etkileyen, rutine aşırı derecede bağlılık, duyuşal uyarılara aşırı hassasiyet, sınırlı ilgi ve tekrarlayıcı davranış örüntüleri gösteren, sınırlı göz teması, isme cevap vermeme, stereo tip hareketler, dil ve konuşmada gecikme ile fark edilen ve etkileri genellikle bir ömür boyu süren nörogelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013). Bu özellikler ve yetersizliklerden dolayı insanlarla sosyal etkileşim ve iletişimde güçlük yaşayan OSB'li bireylerden bazıları duygu ve düşüncelerinin ifade

aracı olarak sanata yönelmekte, sanat sayesinde kendini ifade etmeye çalışmaktadır. İletişimde sıkıntı çeken bireylerin resme yönelmesi ve orada kendine anlatım alanı ya da iletişimsel bir manevra alanı oluşturması beklenen bir durumdur. Sanat sayesinde kelimelerin kirlenmesi etkisi olmadan, lekesiz bir biçimde dünyaya doğrudan bakılmaktadır (Humphrey, 1998). İletişim güçlüğü olan bireyler, sanatı bir kurtuluş, hatta dünyadan uzaklaşma aracı olarak görebilmektedir. Zorluklardan ya da beğenilerden kaçış olan sanat, insanın hayal dünyasına yönelerek istenmeyen gerçekleri terk etmesidir (Ayaydın, 2020). Sanat, bizi yaşam sorunlarının yükünden kurtarmakta ve hayatımızı anlamlandırmamıza yardımcı olmaktadır. İnsanın doğası, tekdüze ve sıradan şeylerden kaçmakta, kendini dışa vuracağı yeni alanlara yönelmektedir (Gürsu, 2015). OSB’li bireylerin tercih ettiği sanatsal ifade araçlarının incelenmesi ve anlaşılmasının OSB’li bireyleri anlama konusunda önemli olduğu düşünülmektedir. OSB’li bireylerin duygu ve düşünce dünyasını yansıttıkları resimlerdeki sanatsal ifade araçlarının incelenmesi, yaptıkları sanatsal ürünlerin analizini (sanat eleştirisi) gerektirmektedir. Sanatın iç yüzünü ortaya koyan sanat eleştirisi, bir sanat eserinin anlaşılması olayıdır (Erinç, 1995). Eleştiri sayesinde eserde bulunan nesnelere, onların anlamlarına ve değerlerine ulaşılabilir (Boydaş, 2007).

OSB’li bireylerin güçlü bir görsel uzamsal işleme yeteneği bulunmaktadır. Bu durum otizmin tüm yelpazesindeki bireylerde bulunan algısal gücü ifade etmektedir. Yapılan psikolojik testler; görsel ayırt etmede, öğrenme ve motor becerilerin iyi şekilde gerçekleştiği görülmektedir (Rumsey ve Hamburger, 1988). Ulaşılan alanyazın incelendiğinde OSB’li bireylerin sanat çalışmalarını inceleyen ya da OSB’li bireylerin çalışmalarının esinlendikleri sanat anlayışlarına yönelik bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Bu çalışmada Jill Mullin’in 2009’da yayımladığı OSB’li bireylerin resimlerini içeren “Drawing Autism” adlı kitabında bulunan 115 resim çalışması incelenmiştir. Ayrıca uzman görüşüne sunulan resimler yansıtmacı, anlatımcı, biçimci ve işlevsel sanat kuramları yönünden incelenerek en yüksek puanı alan bir resim “pedagojik eleştiri” yöntemiyle incelenmiştir. Resimlerin incelenmesi sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır. OSB’li bireylerin anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramına sahip oldukları görülmektedir. Anlatımcı/dışavurumcu kuram yanında az da olsa biçimci resimler oluşturdukları görülmektedir. Bu sonuç OSB’li bireylerin sanatı bir ifade aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca ikinci sırada yapılan resimlerin biçimci olması bu bireylerin sanatsal ifadelerini herhangi bir şekilde değil belli biçimler içinde sunma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Anlatımcı/dışavurumcu sanat kuramında sanat eserinin vermek istediği mesaj, duygu ve düşünce ön plana çıkmaktadır. Biçimci sanat kuramında ise görünenin aynısını oluşturmak yerine renkler, biçimler kullanarak görsel etki sağlanmaktadır.

OSB'li Bireylerin Özellikleri

Sosyal etkileşim, iletişim, bilişsel ve uyarlanabilir becerilerdeki yetersizliklerin seviyesi OSB'li bireylerin otizmden etkilenme düzeylerine göre değişiklik gösterse de onlara verilen eğitimin odak noktalarından biri olmaktadır. Sosyal etkileşimdeki yetersizlikler; arkadaş edinmek, bir işi sürdürmek, kendine güven ve özsaygı gibi birçok önemli alanı olumsuz etkilemektedir (Jones ve Klin, 2013). OSB'li bireylerin ayırt edici kriterlerinde yer alan özelliklerinden biri de tekrarlayıcı ve kısıtlayıcı davranış örüntüsü, sınırlı ilgi alanları, aynılıkta ısrar, değişime karşı direnç ile kendini gösteren heterojen bir semptom grubudur. Bu semptomların, bireyin motor davranış, dil ve konuşma, kısıtlayıcı yoğun ilgi gibi alanlar üzerindeki yansıması farklı davranışlarla kendini göstermektedir. Motor davranış parmakla vurma, el çırpma ve nesnelerin tekrar tekrar kullanımı gibi basmakalıp veya tekrarlayan hareketlerle kendini gösterirken dil ve konuşmada seslendirme veya kelimelerdeki olağandışı ton veya anlaşılmayan kendine özgü sesler çıkarma şeklinde de kendini göstermektedir. Kısıtlayıcı yoğun ilgi ve rutine bağlılık, belirli bir oyuncak, tren, kapı kolu gibi bir nesneye, müzik ya da filmin belirli bir sahnesinin tekrar tekrar izlenmesi her gün aynı yemek türlerini yemek, aynı saatte aynı şeyleri yapmak şeklinde kendini göstermektedir (Ozonoff vd., 2008; Kim vd., 2014). Uljarević vd., (2017) belirtilen bu davranışların bebeklik döneminde ortaya çıktığı ve yaşam boyu devam ettiği görülmekle birlikte, farklı yaşlarda farklı şekilde ortaya çıkabilmekte, yaygınlıkları ve şiddetleri son derece değişkenlik gösterdiğini belirtmektedir.

Araştırmacılar OSB'li bireyler genellikle tekme atma, zıplama, atlama ve yakalama, eğilme gibi hareketleri kapsayan kaba motor, küçük nesneleri kavramak, almak ve bir kalemi doğru tutmak, sınırlara uygun boyama gibi eller ve parmaklarla daha küçük vücut hareketlerini kapsayan ince motor; konuşma seslerini üretmek için dili, dudakları ve ağzın diğer kısımlarını doğru hareket ettirmeyi gerektiren oral motor beceriler; göz ile kompozisyon, izleme ve taramada, nesneleri görüntüleme ve her iki gözü aynı anda kullanarak resimleri birleştirme gibi görme ve görsel algıyı içeren motor becerilerinde gecikmeler ve yetersizlikler olduğunu belirtmektedir (Dewey vd., 2007; Dyck vd., 2007; Gernsbacher vd., 2008).

OSB'li bireyler, iletişim ve dil alanındaki yetersizliklere göre sözel olan ve olmayan diye ikiye ayrılmaktadır. Bu yetersizlikler konuşmada gecikme, talep etme, nesneleri adlandırma ve konuşma becerilerinde görülmektedir. Doğrudan sosyal etkileşim, oyun ve birçok akademik beceri ile ilişkili olan dil becerilerindeki eksiklikler, çocuğun tüm bu alanlarda gelişimini engelleyerek hayatını olumsuz etkilemektedir. Konuşulan dildeki gecikme, OSB'li bireylerin yaklaşık %25-30'unda düzelmediği belirtilmektedir (Tager-Flusberg ve Kasari, 2013).

Yürütücü biliş fonksiyonlarındaki gerilik, ayırt edici tanı kriterleri içerisinde yer almamakla birlikte bu işleyiş, OSB’li bireylerin becerilerindeki gecikmelere neden olmaktadır (Pennington ve Ozonoff, 1996). Yürütücü işlevler; bireyin bir görevi planlama, organize etme, doğru bir şekilde etkinliğe katılma, amaca dikkat etme, yapılan işe uygun yön verme, odaklanma, işleyen bellek problem çözme, alternatif çözümler üretme istekliliği, esneklik, görevler arasında değişiklik yapabilme gibi bilişsel süreçler olarak tanımlanmaktadır (Dawson ve Guarre 2010).

OSB’li bireyler hem kendi zihin durumlarını (metacognition) hem de başkalarının zihin durumlarını (sosyal biliş ya da perspektif alma) anlama konusunda yetersizlikler sergilemektedir (Baron-Cohen, 2000). Otizmlili Bireyin başarılı bir sosyal etkileşim geliştirmesi için, bir başkasının düşünce, duygu, niyet ve çeşitli konulardaki tercihlerini anlayabilmesi gerekmektedir. Perspektif alma repertuarındaki yeterlilik ve çeşitlilik, sosyal etkileşimi artıracak ve güçlendirecek bir etkidir. Bu duygu ve davranış repertuarının geliştirilmesinde iddia, paylaşım, dönüş alma, öz-bilinç, kendini yansıtmaya, ikna, empati benzeri birçok sosyal davranış önemli bir rol oynadığı için bireye öğretilmesi önerilmektedir (Frith vd, 1994; Lalonde ve Chandler 1995). OSB’li bireyler, ciddi zihinsel engelden ortalama ve üzerindeki zekâyâ uzanan çok geniş bir yelpaze içinde heterojenlik göstermektedir. Bireyin spektrumdan etkilenme düzeyine bağlı olan bu durum otizmlili bireylerin eğitimlerinin planlanması ve uygulanmasını, öğretimi yapılacak becerilerin önceliklerinin sıralanmasını etkilemektedir. Otizmlili bireylerin otizmden etkilenme düzeylerine bağlı olarak ortaya çıkan ve eğitim programlarını etkileyen bu durum, çocuğun yeterlilik ya da yetersizliklerinin tam farkında olmayan ailelerde kafa karışıklığına yol açabilmektedir (Cascio, 2012).

Resim İnceleme (Eleştiri)

Bir yapıtı anlamaya çalışmak için resimde gözün gördüğü ile yetinmeyip derindeki gerçekliği aramak gerekmektedir. Resimdeki anlatım dili ile resmin plastik değerleri sanatı oluşturan etmenlerdir. Sanatın iç yüzünü ortaya koyan sanat eleştirisi, bir sanat eserinin anlaşılması olayıdır (Erinç, 1995). Eleştiri sayesinde eserdeki bilgilerin anlam ve değerleri çözümlenmektedir (Boydaş, 2007). Eleştiride hiç kimsenin görüşü kesin ve son olmadığından pek çok görüşe yer verilmektedir. Her defasında yeni bir gözle bakma olasılığı bulunmaktadır. Eleştiri yapıtta görme, açıklama, ilişkilendirme, çözümlenme, yorumlama ve önemini yargılayarak eserin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Stokrocki ve Kırıçoğlu 1997)

Dört gruba ayrılan Sanat Eleştirisi; Basın Eleştirisi, Popüler Eleştiri, Akademik Eleştiri ve Pedagojik Eleştiri olarak isimlendirilmektedir (Boydaş, 2007). Bu eleştiriler arasında çalışmamıza uygun olan Pedagojik Eleştiri kullanılmıştır. Pedagojik Sa-

nat Eleştirisi Edmund Feldman tarafından 1968 yılında ortaya konmuş; birinci aşama betimleme, ikinci aşama çözümlenme, üçüncü aşama yorumlama ve dördüncü aşama yargıya ulaşma şeklindedir (Gökay, 1998). Betimleme aşaması; eserde görülen bilgi objeleri ve sanat elemanlarının bir dökümünün çıkarılmasıdır. Çözümlenme aşaması; sanat yapıtında çizgi, renk ve örüntüler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu kompozisyonun açıklanmasını kapsamaktadır. Yorumlama aşaması; duyuvar arası bağlantılar, kullanılan simgeler, güncel ve tarihsel anlamlandırma ve yorumları kapsamaktadır. Yargılama aşamasında eser; yansıtmacı, anlatımcı, biçimci ve işlevsel kuramlara göre sınıflandırılarak eserin değeri konusunda yargıya varılmaktadır (Stokrocki ve Kırıçoğlu 1997).

Pedagojik sanat eleştirisinde incelenen bir sanat eserinde, sanatçının düşünmediği ya da hayal etmediği farklı fikirler görülebilmektedir. Bu durum herkes için eserde farklı anlamların olduğunu göstermektedir. İncelenen eser derinlemesine incelendikçe, eser ile önemli ilişkiler kurulmaktadır. Bu süreç sonunda eserde anlama ve çözümlenme başlamış olmakta, eser, daha anlamlı ve kalıcı bir hale gelmektedir (MERCİN ve Alakuş, 2005). Elde edilen anlam ve kalıcılık izleyici ya da eleştirmene göre farklılık gösterebilmektedir.

Yöntem

Nitel olan bu araştırmada betimsel analiz yönteminden faydalanılmıştır. Nitel araştırma görüşme, gözlem veya doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği araştırmalardır (Creswell, 2021: 15). Betimsel analiz ise amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224). Bu çalışmada Jill Mullin'in 2009 da "Drawing Autism" adlı kitabında yayımladığı OSB'li bireylerin 115 resim çalışması incelenmiştir. Görsel sanatlarda sanat eleştirisi yöntemlerinden olan ve resim inceleme konusunda sistemli birer aşaması bulunan "pedagojik eleştiri" yönteminden faydalanılmıştır. İncelemede öncelikle Edmund Feldman'ın "pedagojik sanat eleştirisi" yönteminin yargı aşamasında bulunan sanat kuramlarına ve hangi sanat anlayışını çağırıştırdığına ilişkin 115 çalışma, üç uzman tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirmede her bir resim, sanat kuramları yönünden ele alınmıştır. Ayrıca her bir resim Klasik etkisi, Barok etki, Romantik etki, Empresyonist etki, Ekspresyonist etki, Konstrüktivist etki, Kübist etki ve Fovist etki yönünden incelenmiştir. Böylece 115 resmin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Uzman görüşüne sunulan resimler yansıtmacı, anlatımcı, biçimci ve işlevsel sanat kuramları açısından beş puan üzerinden değerlendirmiş ve her bir resim için toplam puan elde edilmiştir. En yüksek puanı alan resim "pedagojik eleştiri" yönteminden faydalanılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Çalışmada Jill Mullin'in "Drawing Autism" adlı kitabında bulunan 115 resim incelenmiştir. Resimlerin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi ve Bailey Clark'ın yapmış olduğu resmin araştırmacılar tarafından "pedagojik eleştiri" yönteminden faydalanılarak incelenmesinden dolayı etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Veri Kaynakları ve Veri Toplama Süreci

Çalışmada kolay ulaşılabilir örneklem kullanılmıştır. Kolay ulaşılır olan Jill Mullin'in 2009'da yayınladığı "Drawing Autism" adlı kitabında bulunan 115 resim çalışması incelenmiştir. İncelemeyi yapan uzmanlar, görsel sanatlar alanında doktora eğitimi yapmış olup özel eğitim alanında çalışmaları bulunmaktadır. İkiisi öğretim üyesi biri öğretmen olan uzmanların her birinin eğitim alanında çalışma süreleri 24 yıl üzerindedir.

Farklı kodlayıcılar tarafından aynı veri setine ilişkin kodlama yapılması araştırmanın güvenilirliği açısından önemli olmaktadır. Üç uzmanın değerlendirmeleri arasındaki benzerlik oranı için Miles ve Huberman'ın görüş birliği benzerlik formülü kullanılmıştır. Güvenirlik Katsayısı=Görüş birliği sağlanan konu/terim sayısı ÷ (Görüş birliği sağlanan konu/terim sayısı + görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısı) × 100 formülü ile hesaplanmaktadır. Kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az % 80 olması beklenmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmada kullanılan Miles ve Huberman modeli kodlayıcılar arası güvenilirlik uyum oranı % 84,8 olarak tespit edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

115 resim çalışmasını kapsayan incelemede öncelikle resimlerin hangi sanat kuramlarını ve hangi sanat anlayışlarını çağrıştırdığı üç uzman tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanlar, resim eğitimi ve eleştirisi konusunda aktif çalışan bir akademisyen ve iki öğretmenden oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlar ve yorumlar genel inceleme başlığı altında sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan resimler yansıtmacı, anlatımcı, biçimci ve işlevsel sanat kuramları beş puan üzerinden değerlendirmiş ve her bir resim için toplam puan elde edilmiştir. En yüksek puanı alan resim "pedagojik eleştiri" yönteminden faydalanılarak incelenmiştir. "Arabannın Arkasından Görünüm; İşaretler Adlı Eser İncelemesi" başlığı altında bu bölümde sunulmuştur.

Genel İnceleme

Makalede Jill Mullin'in "Drawing Autism" adlı kitabında bulunan 115 resmin genel incelemesi yapılmış ve sonuçlar Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 1

Uzmanların Değerlendirmelerine Göre OSB'li Bireylerin Resimlerinin Hangi Sanat Kuramında Olduğuna İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Hangi sanat kuramında olduğuna ilişkin	f	%
Yansıtmacı	15	13.04
Anlatımcı/dışavurumcu	53	46.08
Biçimci	34	29.56
İşlevsel	4	3.47
Anlatımcı/dışavurumcu + Biçimci	5	4.34
Anlatımcı/dışavurumcu + İşlevsel	1	0.87
Yansıtmacı+ Anlatımcı/dışavurumcu	2	1.74
Yansıtmacı+ Anlatımcı/dışavurumcu+ Biçimci	1	0.87
Toplam	115	100

Yukarıdaki tabloda uzmanlara göre OSB'li bireylerin resimlerinin 53'ü (% 46.08) anlatımcı/dışavurumcu, 34'ü (% 29.56) biçimci, 15'i (% 13.04) yansıtmacı, 4'ü (% 3.47) işlevsel olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca 5'i (% 4.34) hem anlatımcı/dışavurumcu hem biçimci, 2'si (% 1.74) hem yansıtmacı hem anlatımcı/dışavurumcu, 1'i (% 0.87) hem anlatımcı/dışavurumcu hem işlevsel, 1'i (% 0.87) hem yansıtmacı hem anlatımcı/dışavurumcu hem de biçimci olduğu belirtilmektedir. Bu durumda OSB'li bireylerin yüksek bir farkla anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramına sahip oldukları görülmektedir. Anlatımcı/dışavurumcu kuramın ardından biçimci resimlerin geldiği görülmektedir. Az da olsa anlatımcı/dışavurumcu kuram özelliği gösteren bireylerin biçimci özellikler de sergiledikleri görülmektedir. OSB'li bireylere ait 115 resim incelendiğinde büyük bir farkla anlatımcı/dışavurumcu yapıda olduğunun görülmesi, bu bireylerin sanatı bir ifade aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. İkinci sırayı biçimci resimlerin almış olması bu bireylerin sanatsal ifadelerini herhangi bir şekilde değil belli biçimler içinde sunma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Mullin (2009), otistikleri sosyal etkileşim ve iletişim bozuklukları olan bireyler olarak tarif etmektedir. İletişimde sıkıntı çeken bu bireylerin ifade aracı olarak resme yönelmesi ve orada kendine anlatım alanı oluşturması beklenen bir durumdur. Bu konuda Humphrey (1998), iletişim kuramayan bireylerin sanatı başka bir anlatım yolu olarak gördüğünü söylemektedir ve sanat sayesinde kelimelerin kirletici etkisi olmadan, lekesiz bir biçimde dünyaya doğrudan bakıldığını ifade etmektedir (Humphrey, 1998).

İletişim kurmada eksiklik gören bireyler sanatı bir kurtuluş, hatta dünyadan uzaklaşma aracı olarak görmektedir. Hayatın zorluklarından kaçış olan sanat, insanın hayal dünyasına yönelerek istenmeyen gerçekleri terk etmesi olmaktadır (Ayayadın,

2020). Mullin (2009), sanatla uğraşan bireyler için alışılmışın dışında yerler hayal ederek yeni dünyalar yaratmanın gündelik yaşamlarından kaçmanın en iyi seçeneği olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda var olan dünyadan kaçan bireylerin var olmayan dünyalar yaratmaları ve bunları farklı biçimde ifade etmeleri gerekmektedir. Yaşam sorunlarını bir tarafa bırakan sanat yapımcısı, hayata yeniden anlam vererek ve yeni biçimler oluşturarak kendini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Gürsu, 2015). Bu bağlamda OSB'li bireylerin anlatımcı/dışavurumcu ve biçimci bir yapıda resim oluşturma eğilimlerini anlamak kolaylaşmaktadır.

Anlatımcı/dışavurumcu sanat kuramında sanat eserinin vermek istediği mesaj, duygu ve düşünce ön plana çıkmaktadır. Biçimci sanat kuramında ise görünenin ayısını oluşturmak yerine renkler, biçimler kullanarak görsel etki sağlama amaçlanmaktadır (Gökay, 2010). OSB'li bireylerin resimlerine bakıldığında sanat duyguların ifadesi, oyun ve iletişim olmaktadır. Ayrıca bu bireylerin olağandışı renk ve biçimlere yer verdikleri de görülmektedir. OSB'li bireylerin resimlerinde görülen anlatım ve biçim dili onların çok yüksek bir hayal dünyasına sahip oldukları ve bu hayali ifade ettikleri görülmektedir. Sadece görünenin ifade edilmesi olan yansıtmacı kuramın OSB'li bireylerin resimlerinde % 13.04 düzeyinde kalması bunun işareti olmaktadır.

OSB'li bireylerde görülen anlatımcı/dışavurumcu ve biçimci kuram içerisinde hangi sanat anlayışında oldukları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2

Resimlerin Hangi Sanat Anlayışını Çağrıştırdığına İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Hangi sanat anlayışını çağrıştırdığına ilişkin	f	%
Klasizm etkisi	10	3.82
Barok etki	2	0.76
Romantik etki	9	3.44
Empresyonist etki	10	3.82
Ekspresyonist etki	90	34.35
Konstrüktivist etki	33	12.60
Kübist etki	67	25.57
Fovist etki	41	15.65
Toplam	262	100

Yukarda OSB'li bireylerin 90'ı (% 34.35) Ekspresyonist etki, 67'si (% 25.57) Kübist etki, 41'i (% 15.65) Fovist etki, 33'ü (% 12.60) Konstrüktivist etki, 10'u (% 3.82) Empresyonist etki, 10'u (% 23.52) Klasizm etkisi, 9'u (% 3.44) Romantik etki ve 2'sinde (% 0.76) Barok etki çağrıştırdığı görülmüştür.

Tablo 1’de OSB’li bireylerin yüksek bir farkla anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramına sahip oldukları görülmüştü. Anlatımcı/dışavurumcu sanat kuramının içinde Tablo’2 ye göre bireylerin çok büyük bir oranda Ekspresyonist etkide oldukları, çok az bir oranda ise Empresyonist, Klasik ve Romantik etki gösterdikleri görülmektedir. Tablo 1’de OSB’li bireylerin anlatımcı/dışavurumcu sanat kuramından sonra en çok biçimci kuramda oldukları görülmektedir. Tablo 2’ye göre biçimci kuram içinde büyük oranda Kübist etkisi olduğu görülmektedir. Kübist etkiden sonra ise daha az oranda sırasıyla Fovist, Konstrüktivist etki gösterdikleri görülmektedir.

OSB’li bireylerin çok büyük bir oranda Ekspresyonist etkide olmaları, yine bu bireylerin öncelikle sanatı bir ifade aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. Çünkü OSB’li bireyler genel olarak insanlarla etkileşime girme konusunda zorluk yaşamaktadır (Mullin, 2009). Bundan dolayı onlar için sanat, kendini kanıtlama ve var olma alanı olmaktadır. Bu nedenle incelenen resim çalışmalarında OSB’li bireyler, ellerinden gelenin en iyisini göstermişlerdir.

İnsanın iç dünyasının ifade aracı olan Ekspresyonist sanat anlayışı, bireylerin gördüğünü resimlemesi yerine hissettiğini resimlemesidir. Doğanın temsili bir tarafa bırakıldığından duygular ve iç dünya önem kazanmaktadır. Gürsu (2015), sanatın insanın içinden gelen bir durum olduğunu ve insanların doğaları gereği bundan heyecan duyduklarını belirtmektedir. İç dünyanın yansımaları olan ekspresyonizmde konularla biçimler kişisel yaşantıların anlatım araçları olarak görülmektedir. Amacı biçim ve renkleri kullanarak duygusal ve ruhsal heyecanlar yaşatmaktır (Lynton, 1991). Benzer etkiler OSB’li bireylerin resimlerinde de görülmektedir. Dünyayı görmek istedikleri gibi kurgulama, hayallere dalma ve o dünyada mutlu olma arzusu öne çıkmaktadır. Hayal ve iç dünyanın yansıtılması yoluyla yapılan ifade biçimi, sanat tarihinde önem verilen sanat anlayışlarından ekspresyonizmi gösterirken hayal ve iç dünyanın ifadesinde de dış dünya görülen biçimler yerine kendi iç dünyasının biçimleriyle ifade etmişlerdir.

OSB’li bireylerin biçimci kuram içerisinde çoğunlukla Kübist ve daha az oranda da Konstrüktivist çalıştıkları görülmektedir. Kübistler dünyayı gördükleri gibi değil düşündükleri gibi kavradıklarından, dünyada görülen biçimsel düzen kaybolmakta ve biçimi değiştirilmiş, yeniden kurulmuş bir düzen sergilemektedir (Huntürk, 2016). Kübist yaklaşım, tek yönden bakışı kırmış ve resimde hacmi devreye sokarak yapıta farklı açılardan görülebilme imkânı sunmuştur (Bulat, 2014). Kübistler görünenleri gözün sadece tek açıdan gördüğü şeyler olarak kabul etmemekte, nesne ya da insanı farklı noktalardan gösterebilecek biçimde sunmaktadır (Berger, 2020). Kübistlere göre öz önemlidir. Görüntülerin değişen duygusal niteliklerinden arındıktan sonra değişmez olan yanı kalmaktadır. Böylece resimlerde oluşan düşünsel hacim, soyut

bir yönelime girmektedir (N. İpşiroğlu ve M. Ş. İpşiroğlu, 2011). OSB’li bireylerin resimlerine bakıldığında gördükleri yerine düşündüklerini resimlediklerinden etrafımızda gördüğümüz biçimsel düzeni onların resimlerinde aramak yanlış olmaktadır. Bu bireyler, tek bakış yerine çoklu bakışı sunmaktadır. Böylece resimlerini perspektiften kurtararak düşsel bir perspektife ulaştırmaktadır. Resimlerde stilizasyon ve sadeleşme görülmekte, gereksiz ayrıntı yerine konunun özü sunulmaktadır.

OSB’li bireylerin incelenen resimlerine bakıldığında gözün gördüğünü göstermekten vazgeçtikleri, gözün gördüğünün yeni biçimlere dönüştürüldüğü, doğada var olan biçim ve renklerden hoşnut olunmadıkları görülmektedir. Ayrıca bu bireyler, görüntünün yansıtılmasını kendileri için yeterli görmediklerinden Klasisizm etkisi, incelenen resimler içinde en az oranda görülmektedir. Görüntünün taklidinin OSB’li bireylerde çok az görülmesi yaptıkları resimlerin kalitesini göstermesi açısından önemlidir. Worringer (2017), doğayı taklit etmenin insanın temel ihtiyaçlarından olduğunu, fakat bunun estetik önemi olmayan bir el ustalığı olduğundan sanatla hiçbir ilgisinin olmadığını belirtmektedir. Önemli olanın dünyayı doğal bağlamından çıkarıp değişmez görünümlere yaklaştırmak olduğunu da eklemektedir.

OSB’li bireylerin var olanın dışında yenedünya kurmada ifade ve biçimlerden sonra en çok renklerde değişimler yaşanmıştır. Renkler doğanın dışında ya da doğada olduğundan daha şiddetli verilerek Fovist sanatçıların etkilerini göstermişlerdir. XX. yüzyılın başındaki sanat akımlarından biri olan Fovizm, resim geleneklerini yıkmıştır (İpşiroğlu ve Eyüboğlu, 2013). Sanatta yeniliklerin ortak yanı, tabiattan, daha doğrusu üç boyutlu tabiattan kaçmak, görüleni göstermekten vazgeçmek olmaya başlamıştır. Bir şeye benzemek başlı başına bir sanat değeri olmaktan çıkmaktadır (İpşiroğlu ve Eyüboğlu, 2013). Winner, (1997) yaratıcı bireylerin dış dünyaya kayıtsız, yüksek bir enerji hâlinde uzun süreler boyunca çalıştıklarını ve çalışmalarında Fovist sanat anlayış sergilediklerini söylemektedir.

OSB’li bireylerin resimlerine bakıldığında anlatımcı/dışavurumcu ve biçimci bir yapıda dünyayı yeniden oluştururken ifade ve biçimlerde var olan dünyayı yeni bir formda sundukları görülmektedir. Resimlerinde bir dönüşüm, yeniden yorumlama ve ifade olduğu için biçimin önemli bir yeri bulunmaktadır. OSB’li bireylerin resimlerinde biçim; üç boyutlu doğa görünümleri iki boyutlu görünüme dönüşmekte, bu durum soyutlamaya yol açmaktadır. Hope ve Wilson (2009), soyut düşünme düzeyinin bireyin eğilim ve yeteneklerinin bir göstergesi olduğunu belirtmektedir. Soyutlanmış biçimlerde hayal ve anlamlandırma düzeyi yüksek olduğundan OSB’li bireylerin resimleri izleyicilere her bakıldığında yeni anlamlar verebilmekte ve zengin bir iletişim işlevi sağlamaktadır. İncelenen resimlerde OSB’li bireylerin yaptıkları soyutlamalarda görüntünün özünü verdikleri ve fazlalıklardan kurtuldukları görülmek-

tedir. Worringer'e göre (2017) objeyi dış dünya görünümünden soyutlamak seyirciye bir rahatlık bilinci sağlamaktadır. İpşiroğlu ve Eyüboğlu da (2013) resmin en yalın öğelerine dönüp onlarla yeni bileşimler yapmanın yeni anlatım olanakları sunduğunu belirtmektedirler.

OSB'li bireylerin soyut düşüncelerini yaptıkları resimde dikey bir düzlem üzerinde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Çünkü bu bireyler kendilerini hayal dünyasında sınırlandıracak derinlik yansımalarından olabildiğince kaçmışlardır. OSB'li bireylerin resimlerinin sanat formlarına bakıldığında tek bakış açısına sahip olan yatay mekân yerine çoğunlukla dikey mekânda olduğu görülmektedir. Resmin dikey düzlemde yapılması, görsel sınırlandırmaları ortadan kaldırmakta, resmin çoklu boyut kazanması ve yüzeyselleşmeye başlaması gerçeğin doğru ifade edilmesini sağlamaktadır. Sanatta dikey mekân anlayışında görülen metafizik (Konak, 2017) sayesinde resimde, her bakıldığında, yeni şeyler görmek mümkündür. Resim farklı bakış açılara göre yapıldığı için farklı zamanlar söz konusudur (Özgül, 2012). Çoklu zaman anlayışına göre her şey eş zamanlı bir oluş içerisinde. Farklı zaman ve mekânlarda gördüklerimiz resimsel bir düzlem içinde aynı anda ve bir arada görülebilecek biçimde sunulabilmektedir (Berger, 2020). İç dünyanın yansıtılmasına elverişli olan bu mekân anlayışı incelenen OSB'li bireylerin çoğu resimlerinde görülmektedir. Renkler olağanın dışında canlı, parlak olabilmekte; hayal dünyasını sınırlayan mekân ve zamanın ötesine geçilmektedir.

OSB'li bireylerin sosyal etkileşim, iletişim bozuklukları ve tekrarlayıcı davranışlar sergilediği belirtilmektedir (Mullin, 2009). Belirtilen bu davranışlar sanat çalışmalarına yansımaktadır. İletişim bozukluğu dışavurumcu sanata yansırken tekrarlayıcı davranış ise resimlerde biçim tekrarını getirmektedir. OSB'li bireylerin incelenen resimlerinde bu durum gözlemlenirken Bailey Clark'ın incelenen resminde az da olsa kaktüs bitkisinin tekrarı ve araba konsolunda bulunan düğmelerin tekrarında görülebilmektedir.

Arabanın Arkasından Görünüm; İşaretler Adlı Eser İncelemesi

2008 yılında dokuz yaşında olan Bailey Clark tarafından yapılan bu resim, 21 x 28 cm ebadındadır ve "Arabanın Arkasından Görünüm; İşaretler" ismi verilmiştir (Resim 1). Resmin isminden anlaşılacağı gibi bir macerayı anlatmaktadır (Mullin, 2009). Seyir hâlinde olan bir araba içinde iki kadın bulunmakta; biri araba kullanmakta, diğeri arka koltukta oturmaktadır. Araba hızla ilerlerken aniden yol kapalı tabelasıyla karşılaşmaktadır. Araçtaki renklere bakıldığında dış kısımda mavi renk, iç kısımda ise konsol hariç açık renk tercih edilmiştir. Yolda küçük tepe, yeşillik ve muhtelif ağaç türleri görülmektedir.

Resmin altında açıklama bölümünde konu olarak “Okuldan bir kız arkadaşın Meksika’da başı dertte ve okuldaki çocuk ona yardım eder.” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Niçin resim yapıyorsunuz, sorusuna Bailey resmin kendisini iyi hissettirdiği cevabını vermiştir. Annesi de sanatın Bailey’e huzur verdiğini fark ettiğini söylemekte ve Bailey’in arabaları sevdiğini ve tüm çizimlerinde en azından resmin merkezî bir parçası olarak içlerinde bir araba olduğunu söylemektedir. Ayrıca oğlunun sanatının ayrıntı içerdiğini, onun nasıl bilgiyle dolup taşıtığını görmesine yardımcı olduğunu söylemektedir.

Resim 1

Bailey Clark, “Arabanın Arkasından Görünüm; İşaretler”, 21 X 28 cm

Yatay yönde konumlandırılmış olan resimde açık kompozisyon kullanılmış ve canlı renklere yer verilmiştir. Resimde görünenler, gerçek hayatta gördüğümüz gibi görünmesine rağmen stilize edilmiş ve daha renkli gösterilmiştir. Resimde yolda derinlik, etrafta bulunan cisim ve farklı bitkilerin büyüklükleriyle ve dikiz aynasında öndeki figürün büyük, arkadaki figürün küçük gösterilmesine karşılık renk perspektifi kullanılmamış, böylece renkler canlı kalmaya devam etmiştir. Resimde aracın direksiyon gösterge ve konsol kısımları gözün gördüğü gibi belirtilirken ayak ve kollar stilize edilmiştir. Resimde en yaygın renkler olarak sarı, mor ve kırmızı görünmektedir. Renkler leke şeklinde verildiğinden lekeci bir anlayış görülmektedir. Mullin (2009) bu konuda OSB’li bireylerin bazılarının kalıp şekline düşündüğünü, imajlarında fotogerçekçi resimler oluşturmak yerine kalıp şekilleri ve aralarındaki ilişkileri sergilediklerini belirtmektedir.

Hâkim renk konumundaki sarı, resme yatay yerleşerek yer düzlemini ifade etmiştir. Sarı üzerine ağaç ve bitkilerin yeşil verilmesi kontrast oluşturarak bu alanda espasın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Araç içinde mor renk kullanılarak kırmızı ve sarıyla kontrast oluşturulmaya çalışılmıştır. Resmin alt kısmında ve üst kısmında boş alanların bırakılması resme rahatlık ve ferahlık vermiştir. Bailey Clark'ın başka resimlerinde de bu şekilde düzenleme yapıldığından bunun tesadüfi değil bilinçli yapıldığı anlaşılmaktadır. Çizgilerin tek ve kesintiye uğramadan devam etmesi, resimde akıcılık sağlamakta; kullanılan renklerde tekrara yer verilmemesi de bu rahatlığa destek sağlamaktadır. Araç direksiyonu resmin ana merkezini oluşturmuş, direksiyondan sonra ilgi ön camdan dışarıya doğru yayıldıktan sonra resmin bütününe sarmaktadır. Direksiyona uzanan kolların gergin olması ve ellerin direksiyonu kavraması hızı ve gergin durumu göstermektedir. Ayrıca yolun kapalı olduğunu gösteren levhanın önüne gelmiş olması, dikiz aynasında sürücünün yüzü ile arka koltukta bulunan figürün yüz ifadeleri gergin ve heyecanlı havaya hizmet etmektedir.

Dışarda sarı rengin hâkim olması, yeşilliklerin görülmesi ve figürlerin giyimleri çok sıcak bir yaz gününe işaret etmektedir. Araç içi haricinde birkaç bitki ve kaktüs dışında her şeyin sarı renkle yapılması gibi ipuçları ile izleyiciye ıssız bir yerde olma hissi verilmektedir. Çizgide yumuşak kıvrımlar görünmesi ve resmin her tarafında dönmesi resme rahatlık katmakta ve sanatçının kendine güvenmesinin göstergesi olabilmektedir. Renklerin, dokuların, çizgi ve lekelerin içten geldiği gibi ve rahat kullanılması resme saf ve rahat bir hava vermiştir. Resimde elektronik cihazlar, göstergeler, araç markası, yol levhasındaki yazı ve şekiller gibi birçok ayrıntı bulunmasına rağmen resim kalabalık bir görüntüden uzaktır. Bu etki, resmin alt ve üst kısımlarında bırakılan boşluklar sayesinde elde edilmiştir. Arabanın ön camının üstü bir çizgi şeklinde bırakılmasıyla resmin üst kısımlarında rahatlık ve ferahlık artırılmıştır. Yatay olan resim, arabanın yan direklerinden biriyle yukarıya doğru hareketlendirilmiştir. Bailey Clark bu resimde ağırlıklı olarak dikey mekân anlayışıyla çalışmıştır. Dolayısıyla resimde derinlikten kaynaklı renk solmaları görülmemektedir. Renklerin her yerde aynı şiddette kullanılması resmi yatay mekân anlayışından uzaklaştırmaktadır. Yatay mekân belirtisi olarak sadece araba önünde sıralanan görüntülerin ebat olarak gittikçe küçük verilmesi gösterilmektedir. Ancak bu cisimlerde renklerin canlılığının sabit tutulması yatay mekân belirtisinden çok dikey mekân anlayışını hatırlatmaktadır. Lekelerin yüzeye yapışık bir düzlemde sunulması soyutlamaya adım olarak okunabilmektedir. Cisimlerin üç boyutlu olmasına rağmen yüzeyel bir şeymiş gibi görünmesi sanal bir biçim elde ettiğinden Worringer (2017), lekelerin yüzeye yapışık olmasını sanatın gereği olarak görmektedir.

Resimde görülen dikey mekân anlayışı izleyicinin hayal dünyasını harekete geçirmesini sağlamakta ve resimde bırakılan boşlukları izleyicinin hayalî bir şekilde

doldurması sağlanmaktadır. Dolayısıyla bu resimde güçlü hayal ön plandadır. Genel olarak OSB'li bireylerin resimlerine bakıldığında zengin bir hayal gücü görülmektedir. İşittiklerini hissettiklerini rafine ederek görünür hâle getirdikleri izlenmektedir. Ressamlardan Frida Kahlo ve Paul Gauguin'in sıradan günlük olaylara pek dikkat etmedikleri, bunun yerine ilham ve zihinlerini kullandıkları görülmektedir (Mullin, 2009). İncelenen resim anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramına sahiptir. Az da olsa biçimci özellikler sergilemektedir. Yapılan resim bir ifade aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca sanatsal ifadeler belli biçimler içinde sunulmuştur. Resim tercih edilen anlatımcı/dışavurumcu ve biçimci sanat kuramlarını çok iyi temsil ettiğinden başarılı olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Öneri

Resim sanatını görsel bir iletişim aracı olarak seçen ve kullanan OSB'li bireylerin sanatta en uygun anlatım yolu olarak anlatımcılığı ve dışavurumculuğu tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca OSB'li bireylerin sanatsal ifadelerini belli biçimler içinde sundukları görülmektedir.

Resimleri incelenen OSB'li bireylerin eserlerinde anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramına yakın/yatkın/sahip olmaları bu kuram içerisinde ise çok büyük bir oranda Ekspresyonist etki, çok az bir oranda ise Empresyonist, Klasik ve Romantik etki göstermişlerdir. Anlatımcı/dışavurumcu kuramın ardından en çok biçimci kuramda resimler oluşturdukları görülmektedir. Bu kuram içerisinde OSB'li bireyler büyük oranda Kübist etkisi göstermişlerdir. Kübist etkiden sonra ise daha az oranda sırasıyla Fovist, Konstrüktivist etki gösterdikleri görülmektedir. Resimleri incelenen OSB'li bireylerde az da olsa anlatımcı/dışavurumcu kuram özelliği gösteren bireylerin biçimci özellikler de sergiledikleri görülmektedir. OSB'li bireylerin resimlerinin anlatımcı/dışavurumcu yapıda olması, bu bireylerin sanatı bir ifade aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca ikinci sırada yapılan resimlerin biçimci kuramda olması, bu bireylerin sanatsal ifadelerini herhangi bir şekilde değil belli biçimler içinde sunma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Resimleri incelenen OSB'li bireylerin; resimleri duyguların ifadesi, oyun ve iletişim aracı olarak kullandıkları ve olağan dışı renk ve biçimlere yer verdikleri görülmektedir. OSB'li bireylerin resimlerinde görülen anlatım ve biçim dili, onların çok yüksek bir hayal dünyasına sahip olduklarını ve bu hayali ifade ettiklerini göstermektedir. OSB'li bireylerin resimlerinde gördüklerini değil, düşündüklerini resimledikleri görülmektedir. Tek bakış yerine çoklu bakış sunan resimleri, perspektiften kurtularak düşsel bir perspektife ulaşmakta, stilizasyon, sadeleşme görülmekte ve gereksiz ayrıntı yerine konunun özü sunulmaktadır. OSB'li bireylerin incelenen resimlerine

bakıldığında gözün gördüğünü yeni biçimlere dönüştürmeleri, görüntünün yansıtılmasını kendileri için yeterli görmemeleri, OSB’li bireylerin resimlerinde Klasisizm etkisinin az oranda görülmesini sağlamıştır. Resimlerde üç boyutlu doğa görünümüleri iki boyutlu görünüme dönüşmekte ve bu durum soyutlamaya yol açmaktadır. OSB’li bireylerin soyut düşüncelerini yaptıkları resimde dikey bir düzlem üzerinde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Çünkü bu bireyler, kendilerini hayal dünyasında sınırlandıracak derinlik yanılısamlarından olabildiğince kaçmışlardır.

OSB’li bireylerde görülen tekrarlayıcı davranışlar, yapılan resimlere biçim ve leke tekrarı şeklinde yansımıştır. OSB’li bireylerin resimlerinin sanat formlarına bakıldığında tek bakış açısına sahip olan yatay mekân yerine çoğunlukla dikey mekânda olduğu görülmektedir. Resmin dikey düzlemde yapılması, görsel sınırlandırmaları ortadan kaldırmakta, resmin çoklu boyut kazanması ve yüzeyselleşmeye başlaması, gerçeğin doğru ifade edilmesini sağlamaktadır.

Bailey Clark tarafından yapılan “Arabanın Arkasından Görünüm; İşaretler” adlı eser incelemesinde resim yatay yönde konumlandırılmış, açık kompozisyon kullanılmış ve canlı renklere yer verilmiştir. Resimde görünenler gerçek hayatta gördüğümüz gibi görünmesine rağmen stilize edilmiş ve daha renkli gösterilmiştir. Clark, bu resimde ağırlıklı dikey mekân anlayışıyla çalışmıştır. Dolayısıyla resimde derinlikten kaynaklı renk solmaları görülmemektedir. Yatay mekân belirtisi olarak sadece araba önünde sıralanan görüntülerin ebat olarak gittikçe küçük verilmesi gösterilebilmektedir. Resimde renk canlılığının sabit tutulması yatay mekân belirtisinden çok dikey mekân anlayışını hatırlatmaktadır. Lekelerin yüzeye yapışık bir düzlemde sunulması, soyutlamaya adım olarak okunabilmektedir. Resimde görülen dikey mekân anlayışı izleyicinin hayal dünyasının harekete geçmesini sağlamak ve resimde bırakılan boşluklar izleyicinin hayalî bir şekilde doldurmasını sağladığından güçlü bir hayal ön plana çıkmaktadır.

Clark’ın incelenen resmi, anlatımcı/dışavurumcu bir sanat kuramı ve az da olsa biçimci kuram özellikleri göstermektedir. Bu yönlerden bakıldığında yapılan resim anılan sanat kuramlarını çok iyi temsil ettiğinden başarılı olarak değerlendirilmektedir.

OSB’li bireylerin eğitim programlarında sanat ve resim etkinliklerine daha çok yer verilmesi, temelde bir sosyal iletişim, dil ve konuşma gücüğü yaşayan bu bireylerin harf ve kelime formu dışında kendilerinde güçlü olan görsel işleme, renk, şekil ve sembol gibi sanatsal ifade araçlarını daha etkin bir şekilde iletişim aracı olarak kullanmaları yönünde desteklenmesi önerilebilir.

Bireysel olarak iç dünyalarını anlamayı kolaylaştıracağı düşünülen eserler ile sadece davranışçı ve bilişsel bir yaklaşımla değil sanatsal ifade araçlarıyla da OSB’li

bireylerin duygu ve düşünce dünyalarının bilinmesi, onlara verilecek eğitim müfredatının daha etkili olarak yapılandırılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

OSB’li bireylerin sanat eğitiminde bu çalışmada öne çıkan anlatımcı/dışavurumcu ve biçimci sanat kuramlarına yönelik resim örneklerinin kullanılması ve öğrencilerin farklı sanat akımlarına yönelmesine dönük çalışmaların yapılması önerilebilir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. American Psychiatric Association. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Ayaydın, A. (2020). Psikoloji ve sanat etkileşimi üzerine. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 8-12.
- Baron-Cohen, S. (2000). Theory of mind and autism: A review. *International Review Of Research in Mental Retardation*, 23, 169-184.
- Berger, J. (2020). *Görme biçimleri*. Yurdanur, S. (Çev.), (27. Baskı). Metis Yayınları.
- Boydaş, N. (2007). *Sanat eleştirisine giriş*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bulat, M. (2014). *Modern sanatta soyutlama*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Cascio, M. A. (2012). Neurodiversity: Autism pride among mothers of children with autism spectrum disorders. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 50(3), 273-283.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*, Sage Publications.
- Huntürk, Ö. (2016). *Heykel ve sanat kavramları*, Hayalperest Yayınevi.
- Dawson, P., and Guare, R. (2010). *Executive skills in children and adolescents: A practical guide to assessment and intervention*. Guilford Publications.
- Dewey, D., Cantell, M., and Crawford, S. G. (2007). Motor and gestural performance in children with autism spectrum disorders, developmental coordination disorder, and/or attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 13(2), 246-256.

- Dyck, M. J., Piek, J. P., Hay, D. A., and Hallmayer, J. F. (2007). The relationship between symptoms and abilities in autism. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 19(3), 251-261.
- Erinç, M. S (1995). *Resmin eleştirisi üzerine*. Hil Yayınları.
- Frith, U., and Happé, F. (1994). Autism: Beyond “theory of mind”. *Cognition*, 50(1-3), 115-132.
- Gernsbacher, M. A., Sauer, E. A., Geye, H. M., Schweigert, E. K., and Hill Goldsmith, H. (2008). Infant and toddler oral-and manual-motor skills predict later speech fluency in autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(1), 43-50.
- Gökay, M. (1998). *Birleştirilmiş sanat eğitimi yöntemine göre ilköğretim II. basamağında sanat eleştirisinin uygulanması ve sonuçları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gökay, M. (2010). *Sanat kitabım*. Aybil Yayınları.
- Gürsu, O. (2015.) Sanat ve psikoloji etkileşimi: Geleneksel Türk-İslâm Sanatları merkezli bir okuma denemesi. Ögke, A. (Edt.), *İslâm ve sanat* (s 553-564). Ensar Neşriyat.
- Humphrey, N. (1998). Cave art, autism, and the evolution of the human mind. *Cambridge Archaeological Journal*, 8(2), 165-91.
- İpşiroğlu, N. ve İpşiroğlu, M. Ş. (2011). *Sanatta devrim*. Hayalperest Yayınevi.
- İpşiroğlu, M. Ş. ve Eyüboğlu, S. (2013). *Avrupa resminde gerçek duygusu*, Hayalperest Yayınevi.
- Jones, W., and Klin, A. (2013). Social engagement in the first two years of life in Autism Spectrum Disorders. *Development And Brain Systems in Autism*, 1(23), 123-147.
- Kim, Y. S., Fombonne, E., Koh, Y. J., Kim, S. J., Cheon, K. A., and Leventhal, B. L. (2014). A comparison of DSM-IV pervasive developmental disorder and DSM-5 autism spectrum disorder prevalence in an epidemiologic sample. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 53(5), 500-508.
- Konak, R. (2017). *Boş özne dolu nesne*. Lâkin Yayınları.

- Lalonde, C. E., and Chandler, M. J. (1995). False belief understanding goes to school: On the social-emotional consequences of coming early or late to a first theory of mind. *Cognition & Emotion*, 9(2-3), 167-185.
- Lynton, N. (1991). *Modern sanatın öyküsü*, Çapan, C. ve Öziş, S. (Çev.), Remzi Kitapevi.
- Mercin, L. ve Ali Alakuş, A.O. (2005). Sanat eleştirisi ve pedagojik eleştiri yönteminin incelenmesi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 5, 36-46.
- Miles, M. B., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Mullin, J. (2009). *Drawing autism*. Akashic Books.
- Ozonoff, S., Heung, K., Byrd, R., Hansen, R., and Hertz-Picciotto, I. (2008). The onset of autism: patterns of symptom emergence in the first years of life. *Autism Research*, 1(6), 320-328.
- Özgül, G. E. (2012). Farklı bir görme biçimi olarak tasvir: Matrakçı Nasuh'un topografik tasvirleri. *Milli Folklor*, 24(96), 170-189.
- Pennington, B. F., and Ozonoff, S. (1996). Executive functions and developmental psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37(1), 51-87.
- Rumsey, J. M., and Hamburger, S. D. (1988). Neuropsychological findings in high-functioning men with infantile autism, residual state. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 10(2), 201-221.
- Stokrocki, M. ve Kırıçoğlu, O. T. (1997). *Ortaöğretim sanat öğretimi*, YÖK Dünya Bankası Yayınları.
- Hope C. and Wilson, E. (2009). How to meet the needs of talented artists in elementary School. *Gifted Child Today*, 32(1), 36-41.
- Tager-Flusberg, H., and Kasari, C. (2013). Minimally verbal school-aged children with autism spectrum disorder: The neglected end of the spectrum. *Autism Research*, 6(6), 468-478.
- Uljarević, M., Baranek, G., Vivanti, G., Hedley, D., Hudry, K., and Lane, A. (2017). Heterogeneity of sensory features in autism spectrum disorder: Challenges and perspectives for future research. *Autism Research*, 10(5), 703-710.

- Winner, E. (1997). Giftedness vs. creativity in the visual arts, *Gifted and Talented International*, 12(1), 18-26, DOI: 10.1080/15332276.1997.11672861.
- Worringer, W. (2017). *Soyutlama ve özdeşleyim*. Tunalı, İ. (Çev.), Hayalperest Yayınevi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık.